

Arkadiusz Domaszek

Formacja ciągła w Towarzystwie św. Franciszka Salezego

Seminare. Poszukiwania naukowe 16, 109-120

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARKADIUSZ DOMASZK SDB

FORMACJA CIĄGŁA W TOWARZYSTWIE ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

Włączenie osoby powołanej do instytutu zakonnego dokonuje się poprzez rozbudowaną formację początkową. Złożenie ślubów wieczystych nie zamyka jednakże formacji zakonnej. Etap kolejny po profesji wieczystej aż do końca życia nazywa się formacją ciągłą, ustawiczną lub permanentną. Śledząc dokumenty Kościoła z ostatnich lat można zauważyć ilościowy wzrost wskazań i treści mówiących o formacji ciągłej osób konsekrowanych. Wyakcentowanie, którego dokonuje Kościół wydaje się, że należy powtarzać w życiu poszczególnych instytutów zakonnych.

W poniższym artykule pojęcie formacji ciągłej zostanie pogłębione w oparciu o aktualne prawodawstwo powszechne Kościoła normujące życie konsekrowane. Zarazem prawo kanoniczne powszechne w tym względzie zostanie odniesione i porównane do konkretnego instytutu zakonnego i jego prawa własnego Towarzystwa Św. Franciszka Salezego.

Analiza formacji ustawicznej obejmie również motywy uzasadniające potrzebę tej instytucji prawnej. Ponadto podmiot podległy formacji. Następnie kierunki i środki realizacji. Na koniec wymienione zostaną osoby odpowiedzialne za prowadzenie tejże formacji.

1. POJĘCIE I UZASADNIENIE FORMACJI CIĄGŁEJ

Ideałem życia konsekrowanego jest całkowite upodobnienie się do osoby Jezusa Chrystusa. Przy założeniu takiego celu formacja zakonna obejmuje wszystkie płaszczyzny osoby kształtowanej i kształtującej się zarazem i przebiega przez całe życie. Za Janem Pawłem II możemy powiedzieć, że „wysiłek formacyjny nigdy się nie

kończy"¹. Stałość kształtowania osoby wynika z natury konsekracji zakonnej. Dlatego początkowa formacja zostaje utrwalona i dopełniona przez formację ciągłą².

Potrzebę tak rozumianego kształtowania osoby konsekrowanej przez całe życie i w różnych wymiarach formacyjnych podawał już Sobór Watykański II w dokumencie *Perfectae caritatis*³. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. przejął sformułowanie soborowe i w kanonie 661 stanowi: „Zakonnicy mają przez całe życie kontynuować gorliwie formację duchową, naukową i praktyczną, a przełożeni powinni zapewnić im potrzebne do tego środki i zostawić na to czas”⁴.

Uzasadnieniem permanentnej formacji jest inicjatywa Boga. Charyzmat życia zakonnego jako łaskę żywotną odkrywa się w konkretnych czasach i wciąż w nowych okolicznościach. Potrzebna jest więc wrażliwość na znaki Ducha Świętego a poprzez postawę ustawicznej formacji dokonuje się odpowiedź na Boże działanie⁵.

Innym uzasadnieniem formacji ciągłej występującym w dokumentach Kościoła jest analogia socjologiczna. Podobnie do społecznego faktu stałego doskonalenia swych umiejętności zawodowych również i w życiu konsekrowanym następować powinno stałe dostosowywanie się do nowych okoliczności⁶.

Formacja stała, która przedłuża początkową, pozwala zintegrować w duchu wierności siły twórcze zakonnika. Dzięki niej dokonuje się dynamiczny rozwój w kroczeniu za Chrystusem bez duchowego skostnienia i zeszytwnienia⁷. „Na danym etapie życia nie można uznać, że osiągnęło się taką pewność i gorliwość, iż nie trzeba już się szczególnie troszczyć o zachowanie wierności; nigdy też człowiek nie osiąga takiego wieku, w którym może uznać, że zakończył się proces jego dojrzewania”⁸.

¹ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata”*, 25.03.1996, AAS 88 (1996) 377-486 (dalej VC), tekst polski za Apostolicum 1996, nr 65.

² Por. tamże, nr 69. W instytutach zakonnych, w których współpracownicy przyjmują święcenia kapłańskie należy pamiętać o magisterium Kościoła na temat formacji kapłanów. Zobacz szczególnie: Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis”*, 25.03.1992, AAS 84 (1992) 657-805, nr 70-81; Kongregacja ds. duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994, Tarnów 1995, nr 69-97.

³ Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”*, 28.10.1965, AAS 58 (1966) 702-712, nr 18.

⁴ *Codex Juris Canonici, auctoritatae Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983 II) XXX+1-318, tekst polski za wyd. Pallottinum 1984, dalej KPK 1983.

⁵ *Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja: Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych „Potissimum institutio- ni”*, 02.02.1990, AAS 82 (1990) 470-532 (dalej PI), tekst polski: „L'Osservatore Romano” wyd. polskie, 4 (1990), 3-12, nr 67.

⁶ Por. tamże, nr 67.

⁷ Por. tamże, nr 67.

⁸ VC, nr 69.

W Konstytucjach Towarzystwa św. Franciszka Salezego wizja formacji ciągłej jest obecna w wielu miejscach. W sposób bezpośredni odnoszą się doń artykuły 118 i 119. W pierwszym z nich czytamy: „W kontekście pluralistycznym i nagłych przeobrażeń charakter rozwojowy osoby oraz jakość i bogactwo naszego życia zakonno-apostolskiego wymagają, abyśmy po latach początkowych kontynuowali formację”⁹. W artykule 119 formacja ciągła zaakcentowana jest jako postawa osobista salezjanina, który „stara się rozpoznawać w zdarzeniach głos Ducha Świętego, zdobywając w ten sposób umiejętność czerpania nauki z życia”.

Można wyróżnić jeszcze jeden motyw istotny dla salezjanów. „Powołanie salezjańskie ukierunkowane jest na młodzież, a więc na tę część ludzkości, która bardziej niż jakakolwiek inna jest ciągle nowa i nie do przewidzenia”¹⁰.

2. ETAPY FORMACJI CIĄGŁEJ

W życiu konsekrowanym po złożonej profesji wieczystej wyróżnia się kilka charakterystycznych okresów będących jakby etapami formacji ciągłej. Są to: pierwsze lata pełnego udziału w działalności apostolskiej, okres przypadający pod koniec pierwszego dziesięciolecia po ślubach wieczystych, czas pełnej dojrzałości, chwile silnych kryzysów oraz wiek podeszły¹¹.

Pierwszy okres pełnego wejścia w życie apostolskie jest czasem krytycznym z racji przejścia od życia pod kierownictwem innych do większej samodzielności i odpowiedzialności za własne działania. Entuzjazm duchowy zderza się z konkretną rzeczywistością. Młody zakonnik dostrzega rozdźwięk pomiędzy środowiskiem formacji a środowiskiem posługiwania, któremu towarzyszy poczucie niedostatecznego przygotowania się do wykonywania różnorodnych zadań¹². Wskazane jest wówczas wsparcie i pomocna obecność bardziej doświadczonego brata lub siostry dla przeżycia tego młodzieńczego i pełnego entuzjazmu okresu¹³.

⁹ *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego, Costituzioni e Regolamenti Generali della Societa di san Francesco di Sales*, Roma 1984, tłum. polskie Rzym 1986, dalej *Konstytucje* lub *Regulaminy*. Dla aktualnych sformułowań Konstytucji i Regulaminów Ogólnych oraz innych dokumentów salezjańskich mówiących o formacji ciągłej istotne były wytyczne Kapituły Generalnej XXI, por. *Kapituła Generalna XXI Towarzystwa Salezjańskiego, Dokumenty Kapitułne*, t. I, Kraków 1978, nr 307-342.

¹⁰ *Formacja Salezjanów Księdza Bosko, Ratio Fundamentalit Institutionis et Studiorum*, Roma 1985 (dalej *Ratio*), tłum. Polskie Kraków 1989, 262.

¹¹ Por. PI, nr 70; VC, nr 70.

¹² Por. O. W. Kiwior OCD, *Etapy formacji zakonnej*, w: *Formacja zakonna*, t. I, red. O. J. Gogol OCD, Kraków 1997, 122.

¹³ Por. VC, nr 70.

Pierwsze dziesięciolecie intensywnej pracy w konfrontacji z napięciami a nie rzadko i rozczarowaniami może prowadzić do utraty wszelkiego zapału. Ponadto pojawia się niebezpieczeństwo postawy „przyzwyczajania się” i kryzysu realizmu. „W takim momencie wydaje się konieczne oderwanie się na dłuższy czas od swego zwyczajnego życia, aby «odczytać» je na nowo w świetle Ewangelii i myśli założyciela”¹⁴. Ten okres poszukiwania wartości istotnych pozwala na nowo spojrzeć na pierwotny wybór, który nie musi utożsamiać się z doskonałymi rezultatami wykonywanej pracy. W osiągnięciu tego celu niektóre instytuty przeprowadzają tak zwany „trzeci rok”, „drugi nowicjat” lub „trzecią probację”¹⁵.

Faza wieku dojrzałego niesie z sobą pełny rozwój osobowości. Niebezpieczeństwem jest wówczas nadmierny indywidualizm, któremu towarzyszy lęk przed nieprzystosowaniem się do nowych warunków oraz przejawy zamknięcia się w sobie, brak elastyczności lub rozluźnienie dyscypliny¹⁶. Oprócz przezwyciężenia wspomnianych trudności formacja stała pomaga odzyskać wysoki poziom życia duchowego, oczyszczeniu pewnych aspektów osobowości, zwiększeniu świadomości składania Bogu wielkodusznej ofiary z siebie. Poprzez takie pogłębienie duchowe rozwija się duchowe ojcostwo i macierzyństwo¹⁷.

W każdym okresie życia mogą pojawić się chwile silnych kryzysów. Na skutek zewnętrznych czynników- takich jak zmiana miejsca pobytu lub pracy, niepowodzenia w pracy, brak sukcesów apostoelskich, niezrozumienie lub wyobcowanie. Bądź na skutek przyczyn bardziej osobistych- takich jak choroba fizyczna lub psychiczna, oschłość duchowa, silne pokusy, kryzysy wiary lub uczuć, śmierć osób bliskich.¹⁸ Celem oczywistym jest przezwyciężenie kryzysu. Zaufanie i głębsza miłość okazywana zakonnikowi tak indywidualnie jak i wymiarze wspólnotowym, bliska obecność przełożonego, kompetentna pomoc innych współbraci lub współsióstr są środkami wspierającymi osobę będącą w kryzysie. Doświadczenie takie wpływa na oczyszczanie intencji i przyłgnięcie do Chrystusa ukrzyżowanego.

Ostatni etap – wiek podeszły – charakteryzuje się stopniową rezygnacją z aktywnego życia. Jest to sposobny moment „do głębszego przeżycia paschalnego doświadczenia Pana Jezusa, aż po pragnienie śmierci, aby zgodnie ze swoim powołaniem mógł «być razem z Chrystusem» przez poznanie Go: «zarówno mocy Jego zmartwychwstania, jak i udziału w Jego cierpieniach – w nadziei, że upodabniając się do Jego śmierci, dojdę jakoś do pełnego powstania z martwych»”¹⁹.

¹⁴ PI, nr 70.

¹⁵ Por. PI, nr 70.

¹⁶ Por. VC, nr 70.

¹⁷ Por. tamże, nr 70.

¹⁸ Por. PI, nr 70; VC, nr 70.

¹⁹ PI, nr 70.

Stołość postawy formacyjnej oraz nieustanne zgłębianie wartości swego powołania wskazują Konstytucje Salezjańskie: „...salezjanin angażuje się w proces formacyjny, który trwa całe życie i uwzględnia rytmiczność dojrzewania. Doświadcza wartości powołania salezjańskiego w różnych okresach swego życia...”²⁰.

Wyróżnione wyżej okresy formacji ciągłej występują również w *Ratio* salezjańskim. Wspólnota, w której dokonuje się życie współbrata, jest szczególnie wezwana w dwóch sytuacjach życiowych do otoczenia opieką i uczuciem oraz modlitwą swego członka. Są to sytuacje choroby oraz podeszłego wieku²¹.

3. WYMIARY FORMACJI PERMANENTNEJ

W kolejnych fazach swego życia (wyżej przedstawionych) osoba konsekrowana jest podmiotem formacji. Celem ostatecznym jest ukształtowanie pełnego człowieka skierowanego ku Bogu i przeżywającego dogłębnie miłość do Boga i bliźnich. Taka miłość jest potężną siłą i źródłem natchnienia na drodze dojrzewania i wierności²².

Na drodze do tak wyznaczonego celu wyróżnia się kilka wymiarów formacyjnych, wzajemnie się przenikających i uzupełniających. Są to: dojrzałość ludzka i braterska, życie w Duchu Świętym, wymiar apostołski, kulturowy i zawodowy, oraz wierność własnemu charyzmatowi²³.

3.1. Dojrzałość ludzka i braterska

Dla rozwoju osobowego ważne jest poznanie siebie i swoich ograniczeń. To zaś prowadzi do postawy wewnętrznej wolności zakonnika i integracji uczuciowej. Miejscem rozwoju osobistego i zarazem nieodzownym narzędziem jest pomoc wspólnoty zakonnej, do której należy zakonnik. Szczególnie pomocna jest wspólnota dla określenia swojej tożsamości i wypracowania dojrzałej postawy uczuciowej²⁴.

Równie istotne jest doskonalenie umiejętności porozumiewania się z innymi, zwłaszcza w swej wspólnotcie²⁵. Dialog i dobre współżycie z innymi współ-

²⁰ *Konstytucje*, art. 98.

²¹ Por. *Ratio*, 263-264; *Konstytucje*, art. 53 i 54.

²² Por. VC, nr 71.

²³ Por. VC, nr 71; PI, nr 68.

²⁴ Por. *Kongregacja ds. Instytutów Życia konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, Życie braterskie we wspólnotcie, Congregavit nos in unum Christi amor (dalej Congregavit nos...)*, 02.02.1994, tekst polski Ząbki 1994, nr 35-38.

²⁵ Szerzej na temat tworzenia więzi braterskich z odniesieniem do wolności osobistej zobacz tamże, nr 21-28.

pracownikami w duszpasterstwie i odbiorcami posługi apostołskiej świadczą o rozwoju zakonnika²⁶.

Z innych wartości, o które trzeba zabiegać to: pogoda ducha, wrażliwość na cierpiących, umiłowanie prawdy, jednoznaczna zgodność słów i czynów²⁷.

3.2. Życie w Duchu Świętym

Osoba konsekrowana poprzez życie duchowe odnajduje swą tożsamość i harmonię. „Tak” wypowiedane Bogu otwiera zarazem na przestrzeń życia wspólnotowego, a więc na pogłębienie rozumienia rad ewangelicznych. Zjednoczenie z Bogiem jednoczy też współbraci ze sobą w pełnieniu misji, która jest profetycznym przeciwstawieniem się ubóstwieniu władzy, posiadania i przyjemności²⁸.

Pogłębiane życie duchowe uwrażliwia na słuchanie słowa Bożego w codziennym życiu. „Działanie Ducha Świętego skłania do konsekwentnego przestrzegania momentów modlitwy, milczenia i samotności oraz do wytrwałej prośby o Boży dar mądrości pośród trudów każdego dnia”²⁹. Narzędziem bardzo pomocnym w tym wymiarze formacji stałej są doroczne rekolekcje, oraz różne formy duchowej odnowy³⁰.

Salezjanie oprócz corocznych rekolekcji (sześciodniowych) praktykują w poszczególnych wspólnotach comiesięczny dzień skupienia³¹. Inne formy odnowy są programowane na poziomie inspektorialnym, niekiedy łącząc jednocześnie kilka wymiarów formacyjnych³². W wieku dojrzałym z inicjatywy inspektorii następuje dłuższy okres (kilkutygodniowy) przeznaczony między innymi na duchową odnowę³³. W każdym zaś okresie życia salezjanin jest zachęcany, by ożywił swe

²⁶ Por. VC, nr 71; *Regulaminy*, nr 99.

²⁷ Por. VC, nr 71.

²⁸ *Congregavit nos...*, nr 44.

²⁹ VC, nr 71.

³⁰ Por. PI, nr 68.

³¹ Por. *Konstytucje*, art. 91; *Regulaminy*, nr 72. Szerzej na temat modlitwy salezjańskiej mówi rozdział VII *Konstytucji* – W dialogu z Bogiem (artykuły 85-95) oraz *Regulaminy Ogólne* (numery 69-77).

³² W Towarzystwie św. Franciszka Salezego inspektoriat jest odpowiednikiem prowincji zakonnej. Przykładowo w Polsce w Inspektorii św. Wojciecha przez pierwszych pięć lat po święceniach kapłańskich lub ślubach wieczystych – dla współbraci laików organizuje się coroczne spotkanie formacyjne połączone z sympozjum naukowym; por. *Dyrektorium Inspektorii św. Wojciecha*, Łą-d-Piła 1988, dalej *Dyrektorium*, nr 102 i 103.

³³ Por. *Regulaminy*, nr 102; Ośrodek Duchowości Salezjańskiej w Łądzie n. Wartą organizuje dla inspektorii polskich miesięczny „kurs formacji ciągłej” dla współbraci po 6-7 roku od profesji wieczystej, por. *Dyrektorium*, nr 105.

zamiłowanie do modlitwy i rozmyślania oraz był podatny na kierownictwo duchowe osobiste i wspólnotowe³⁴.

3.3. Wymiar apostołski

Pogłębienie duchowe ukierunkowuje na aktywny udział w życiu Kościoła i jego misji zgodnie z charyzmatem instytutu. Aktualne potrzeby inspirują jednakże dostosowanie metod i celów pracy apostołskiej. Uwzględniając zmienione warunki historyczne i kulturowe, ogólne i lokalne trzeba zarazem dochować wierności duchowi i celom założyciela oraz własnej tradycji zakonnej.

Salezjanie Księdza Bosko realizując program swego Założyciela pragną „być w Kościele znakami i nosicielami miłości Bożej do młodzieży, zwłaszcza uboższej”³⁵. Obok ewangelizacji młodzieży również troszczą się o powołania apostołskie, są wychowawcami w wierze w środowiskach ludowych oraz posługując się środkami społecznego przekazu głoszą Ewangelię ludom, które jej nie znają³⁶. Troska o formację stałą jest więc ciągłym odnawianiem wierności Księdzu Bosko, „by odpowiadać ciągle na nowe wymogi świata młodzieży i warstw ludowych”³⁷.

W odniesieniu do tak określonego posłannictwa dokumenty salezjańskie akcentują pomysłowość i „twórczą zdolność apostołską” jako stałą cechę tego instytutu. Duch inicjatywy osobistej w połączeniu z posłuszeństwem zakonnym rodzi genialną nowoczesność, dzięki której salezjanie spełniają dobro w każdym czasie i miejscu³⁸.

3.4. Rozwój kulturowy i zawodowy

W ramach formacji ciągłej istnieje potrzeba nieustannego uzupełniania wiedzy, zwłaszcza w dziedzinach, do których odnoszą się poszczególne charyzmaty. To doskonalenie doktrynalne i zawodowe obejmuje przede wszystkim: „pogłębienie wiedzy biblijnej i teologicznej, studium dokumentów Magisterium uniwersalnego i partykularnego, lepsze poznanie kultury środowisk, w których zakonnik mieszka i pracuje, przekwalifikowanie zawodowe i techniczne”³⁹.

Zgodnie z powyższymi wskazaniem w Towarzystwie Salezjańskim preferuje się dynamiczną wizję człowieka. Salezjanin winien posiadać postawę ciągłego

³⁴ Por. *Regulaminy*, nr 99.

³⁵ *Konstytucje*, art. 2.

³⁶ Por. tamże, art. 6.

³⁷ Por. tamże, art. 118.

³⁸ Por. tamże, art. 118; *Program życia salezjanów księdza Bosko, Przewodnik po lekturze Konstytucji Salezjańskich (dalej Program życia...)*, Kraków 1997, 582.

³⁹ PI, nr 68; por. VC, nr 71.

poszukiwania, tak teologiczno-duszpasterskiego jak i techniczno-zawodowego. Bazując na treściach formacji początkowej dowartościowuje metodę samodziel- nego doksztalcania się jak również wspólnotowych inicjatyw w tym względzie⁴⁰.

Regulaminy Ogólne podają kilka konkretnych wskazań. „Niech każdy roz- wija w sobie nawyk czytania i pogłębiania wiedzy niezbędnej do posłannictwa...”⁴¹ Innym wyrazem czynnej postawy jest specjalizacja w konkretnej dziedzinie na- szego posłannictwa według potrzeb inspektorii, ale po uzgodnieniu z przełożonymi i zależnie od osobistych uzdolnień⁴². Ponadto – „Niech zachowa charaktery- styczną dla naszego ducha dyspozycyjność i będzie gotów do okresowego pod- wyższenia kwalifikacji”⁴³.

Studium, refleksja osobista i wspólnotowa, wykłady i konferencje pozwalają na dokonanie analizy i krytycznej oceny sytuacji duszpasterskiej zarazem według kryterium wiary i nauki. Analiza i ocena rzeczywistości prowadzi do wypracowa- nia nowych programów i planów działania w konkretnym kontekście posługi apo- stolskiej⁴⁴.

Warto podkreślić jeszcze jeden aspekt czynnej postawy salezjanina wzglę- dem formacji ciągłej. Wykorzystuje on również wszelkiego rodzaju nieformalne sytuacje i zdarzenia życiowe dla swojej formacji intelektualnej⁴⁵. Jest to, wzmian- kowana w pierwszym rozdziale, umiejętność czerpania nauki z życia.

3.5. Charyzmat salezjański

Wymiar charyzmatu zespala wszystkie pozostałe będąc swoistą syntezą. Pog- łębienie własnej konsekracji nie dotyczy tylko aspektu apostolskiego, lecz rów- nież ascetycznego i mistycznego. Każdy zakonnik powinien „gorliwie poznawać ducha swojego Instytutu, jego historię i misję, dążąc do ich lepszego przyjęcia w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym”⁴⁶. Zgłębianie własnego charyzmatu pozwala uzyskać jasny obraz własnej tożsamości i w sposób twórczy konfronto- wać się z rzeczywistością współczesną. Brak tożsamości zakonnej stwarza nie- bezpieczeństwo „ogólnikowości”, a więc pomniejszania duchowego bogactwa wła- snego, w relacjach z Kościołem partykularnym, ruchami kościelnymi, ze świeckimi i różnymi grupami społecznymi⁴⁷.

⁴⁰ Por. *Konstytucje*, art. 118; *Ratio*, 268-269.

⁴¹ *Regulaminy*, nr 99.

⁴² Por. tamże, nr 100.

⁴³ Tamże, nr 100.

⁴⁴ Por. *Program życia...*, 582.

⁴⁵ Por. *Ratio*, 269.

⁴⁶ VC, nr 71..

⁴⁷ Por. *Congregavit nos...*, nr 45-46.

Salezjańskie życie duchowe jako zespół charakterystycznych cech stylu życia i działania identyfikuje Zgromadzenie Salezjańskie w Kościele. Ten styl życia przekazywany w tradycji instytutu jest swoistym dowodem tożsamości. Stałe studium Konstytucji wraz z odniesieniem do Założyciela – ks. Jana Bosko jest wręcz instrumentem formacji ciągłej⁴⁸. Ksiądz Bosko był niezawodnym przewodnikiem dla pierwszych salezjanów. Również i w naszej współczesności jest wzorem drogi zakonnej. Takie stałe ukierunkowanie formacyjne podtrzymuje specyfikę instytutu jak również przyczynia się do utrzymania jedności Zgromadzenia⁴⁹.

4. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA FORMACJĘ PERMANENTNĄ

Dla realizacji różnych wymiarów formacji, wyżej przeanalizowanych, potrzebne są określone formy strukturalne. Kodeks Prawa Kanonicznego mówiąc o formacji stałej zakonników zaznacza, że „przełożeni powinni zapewnić im potrzebne do tego środki i zostawić na to czas”⁵⁰.

Tworzenie struktur i klimatu sprzyjającego formacji permanentnej jest wysiłkiem całego instytutu, na różnych szczeblach władzy. Oprócz konkretnych form i programów występują osoby wyraźnie odpowiedzialne za prowadzenie takiej formacji⁵¹. Ważnym elementem jest także zapewnienie osobom konsekrowanym możliwości korzystania z pomocy kierowników duchowych⁵².

Pośród formatorów istotna jest rola przełożonych – odpowiedzialnych za wspólnoty. W kontekście formacji ciągłej coraz ważniejsza staje się ich funkcja jednocząca. Zintegrowanie zakonników o różnej osobowości a także odmiennie widzących działalność apostołską i życie wspólnotowe jest trudnym wyzwaniem współczesności⁵³.

Każdy instytut obok własnych struktur i inicjatyw może korzystać z międzyzakonnych propozycji formacyjnych. Jest to dopuszczalna sytuacja, ale nie w wymiarze całościowym. Instrukcja *Potissimum Institutioni* określa, że „instytut nie może powierzać organizacjom zewnętrznym całej formacji ciągłej swych członków, jako, że wiele jej aspektów zbyt silnie wiąże się z wartościami własnego charyzmatu”⁵⁴. Mówiąc o zewnętrznych elementach oddziałujących na forma-

⁴⁸ Por. *Program życia...*, 582; *Konstytucje*, art. 118.

⁴⁹ Por. *Konstytucje*, art. 97; *Ratio*, 265.

⁵⁰ KPK 1983, k. 661.

⁵¹ Por. PI, 71; por. także Elio Gambarii, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1998, 317-318.

⁵² Por. PI, 71.

⁵³ Por. *Congregavit nos...*, nr 43.

⁵⁴ Tamże, nr 69.

cję ustawiczną trzeba zaznaczyć także rolę biskupów i Kościołów partykularnych. Pomoc i współpraca z ich strony przyczynia się do wzrostu duchowego instytutów a w konsekwencji także Kościoła partykularnego⁵⁵.

Za podejmowanie inicjatyw formacyjnych w Zgromadzeniu Salezjańskim odpowiedzialne są różne podmioty. Poczynając od najwyższych struktur władzy jest to przełożony generalny wraz z radcą do spraw formacji i pozostałymi radcami w ramach ich kompetencji. Na poziomie prowincji ksiądz inspektor wraz ze swoją radą. We wspólnocie lokalnej dyrektor domu zakonnego. Również sama wspólnota jest nie tylko środowiskiem formacyjnym, ale i aktywnym podmiotem oddziaływania.

Przełożony generalny będąc duchowym ojcem wszystkich współbraci i ośrodkiem jedności zabiega o ciągłą i odnowioną wierność powołaniu salezjańskiemu. Na drodze zwyczajnego zarządu animuje współbraci tak w sprawach duchowych jak i materialnych⁵⁶.

Radca do spraw formacji przy Radzie Generalnej troszczy się o całościową i integralną formację współbraci. Wpływa na programowanie i realizację inicjatyw w poszczególnych inspektoriaty i ośrodkach międzyinspektoriaty zajmujących się tego rodzaju działalnością. Również inni radcy, a w tym i regionalni przyczyniają się do współpracy i koordynacji między inspektoriatami⁵⁷.

Przełożony inspektorii odpowiada za całościową formację współbraci. Poprzez osobisty kontakt wspiera ich zobowiązanie do odnowy. Wraz ze swoją radą programuje inicjatywy formacyjne a następnie zabiega o realizację przyjętych programów. Dobiera odpowiedni personel formatorów, w tym i przełożonych lokalnych⁵⁸.

Komisja inspektoriaty do spraw formacji uwrażliwia współbraci na potrzebę ciągłego kształtowania się. Koordynuje inicjatywy w tym względzie na poziomie inspektorii. Opracowuje treści programów i materiałów pomocniczych, a także przygotowuje rekolekcje, dni modlitewne, dłuższe kursy odnowy, spotkania pewnych grup współbraci, zjazdy poświęcone na studiowanie dokumentów kościelnych i salezjańskich⁵⁹. Wymiar formacyjny powinny mieć wszelkiego rodzaju spotkania dyrektorów, animatorów duszpasterstwa, ekonomów i innych współbraci, w czasie których należy zgłębiać tożsamość salezjańską w jej aspekcie wychowawczo-duszpasterskim⁶⁰.

⁵⁵ Szerzej na ten temat zobacz: Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacja Biskupów, *Wytyczne dla wzajemnych stosunków między biskupami i zakonnikami w Kościele, Mutuae Relationes*, 14.05.1978, AAS 70 (1978) 473-506, nr 24-34.

⁵⁶ Por. *Ratio*, 271; *Konstytucje*, art. 126-127.

⁵⁷ Por. *Ratio*, 270-271; *Konstytucje*, art. 135.

⁵⁸ Por. *Ratio*, 269-270; *Konstytucje*, art. 101.161; *Regulaminy*, nr 101-102.146.

⁵⁹ Por. *Ratio*, 270.

⁶⁰ Por. *Regulaminy*, nr 101.

Do współpracy w realizacji zadań formacji permanentnej są zapraszani wykładowcy i eksperci z salezjańskich ośrodków studiów⁶¹. Możliwa a niekiedy jest konieczna współpraca z innymi podmiotami w Kościele: „Należy być gotowym na przyjmowanie doświadczeń formacyjnych ofiarowanych przez różne organizmy Kościoła i społeczeństwa. Inicjatywy międzyinspektorialne niech realizują zainteresowani inspektorzy, w porozumieniu z radcą regionalnym”⁶².

Na poziomie najniższym- wspólnoty domu zakonnego osobą odpowiedzialną za formację ustawiczną jest przełożony lokalny. Dyrektor wypełnia obowiązek animatora życia zakonnego i duszpasterskiego we wspólnocie. „W słowach, w częstych kontaktach, w podejmowaniu odpowiednich decyzji jest ojcem, nauczycielem i kierownikiem duchowym”⁶³.

Prócz wymienionych wyżej podmiotów odpowiedzialnych za formację stałą należy też wskazać na samą wspólnotę zakonną. Jest ona miejscem formacji zarazem przez konkretne środki wspiera współbraci w ich kształtowaniu. Organizuje ona czas wspólnej modlitwy, dzieli współodpowiedzialność za sprawy domu i komunikuje salezjanów ze sobą. Przyczynia się do łączności ze wspólnotą inspektorialną i całym Zgromadzeniem oraz Kościołem powszechnym. Stwarza okazje do wymiany poglądów naukowych, uczestnictwa w konferencjach i spotkaniach duszpasterskich, spotkaniach formacyjnych Kościoła lokalnego, korzystania z biblioteki domowej i środków audio-wizualnych⁶⁴.

ZAKOŃCZENIE

Prawo własne Towarzystwa św. Franciszka Salezego opiera się na prawie powszechnym Kościoła. Po przeanalizowaniu dokumentów ogólnno-kościelnych i salezjańskich można stwierdzić, że także w odniesieniu do zagadnienia formacji stałej dokonuje się przełożenie norm powszechnych na prawodawstwo własne i ich wzajemna harmonia.

Śledząc dokumenty salezjańskie warto zauważyć jedną cechę charakterystyczną. Formacja stała nie zależy tylko od zorganizowanych form i struktur. Permanentne kształtowanie się salezjanina jest jego postawą osobistą. Powinien on w zdaniach swego życia zauważać działanie Ducha Świętego i w ten sposób czerpać

⁶¹ Por. *Ratio*, 270.

⁶² *Regulaminy*, nr 101.

⁶³ *Konstytucje*, art. 55; por. tamże, art. 176; *Regulaminy*, nr 176. Na temat praktycznych wskazań organizowania formacji stałej dla dyrektorów salezjańskich w Inspektorii św. Wojciecha zobacz: *Dyrektorium*, nr 96-101.

⁶⁴ Por. *Ratio*, 267.

niejako naukę z życia. Taka aktywna, a nie bierna postawa, pozwala w pełni wypełnić swe powołanie w Kościele i w Zgromadzeniu Salezjańskim.

Sądzę, że mówiąc o formacji permanentnej warto odnieść się do jeszcze jednego aspektu tego zagadnienia. Rok dwutysięczny jako rok jubileuszowy wzywa wszystkich chrześcijan do przemiany życia i odkrycia posiadanego powołania do świętości. To wezwanie tym bardziej powinny odczytać osoby konsekrowane, które dają wzór pozostałym wiernym. Formacja stała jest zaś odpowiednim narzędziem nieustannej przemiany życia.

Sommario

La formazione permanente nella Società di san Francesco di Sales

Dopo la prima professione non si chiude la formazione delle persone consacrate. Il periodo che continua la formazione si chiama la formazione permanente. Il diritto della Società di san Francesco di Sales accetta i normi generali della Chiesa e esprime il suo carisma nei normi propri, anche nel tema della formazione permanente. La formazione dei salesiani non dipende soltanto dal diritto oppure dalle strutture. I salesiani hanno la sua attività e si sentono chiamati a vivere con impegno formativo qualunque situazione.